

Innspill til stortingsmelding om seksuell trakassering

Vi takker for invitasjonen til å komme med innspill til stortingsmeldingen om seksuell trakassering, et arbeid vi anser som av stor samfunnsmessig betydning, og vi gir dette innspillet i våre roller som studentombud.

Siden 2019 har studentombud vært lovpålagt ved universiteter og høyskoler i Norge. I forarbeidene til denne bestemmelsen, ble det vist til en stadig økende oppmerksomhet rundt seksuell trakassering. Utdanningsinstitusjoner har strukturer som kan medføre at risikoen for uakseptabel atferd er stor, fordi universiteter, høyskoler og fagskoler preges av et skjevt maktforhold i sin natur.

Som studentombud ved ulike studieinstitusjoner fra hele landet, kommer vi tett på studenters studiehverdag og ser saker fra flere involverte parter ståsted. Vi er en nøytral part som skal påse at studenters rettigheter ivaretas. Det betyr at vi tar imot både studenter som ønsker å varsle om seksuell trakassering, og studenter som er beskyldt for seksuell trakassering. Vi er opptatt av rettsikkerheten for begge parter. Studentombud har utvidet taushetsplikt, og kan tilby fortrolige samtaler med studenter som vurderer å varsle, uten å ta det videre i systemet. Vi kan gi veiledning, og bidra til at saker ikke eskaleres unødvendig. Vi kan også være et alternativ til å varsle formelt, ved å bringe opplevelser til utdanningsinstitusjonen i anonymisert form.

Kartlegging

Studenter er i en sårbar livsfase, og tilhører gjerne en aldersgruppe (18-29 år) som statistisk er høyt utsatt for seksuell trakassering. I Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) fra 2022 oppgir tre av ti å ha blitt utsatt for en eller annen form for seksuell trakassering. Omfanget har økt på tvers av alle former for trakassering, siden forrige SHoT-undersøkelse i 2018 (<https://studenthelse.no>). Imidlertid må det tas forbehold om at undersøkelsen i 2022 ikke sier noe om hvor trakasseringen har skjedd, om det er i studiesammenheng, på jobb eller fritid.

Som studentombud har vi varierende erfaringsgrunnlag med saker som omhandler seksuell trakassering, men vi vet det er mørketall i hva som meldes til utdanningsinstitusjonene. Resultatene fra SHoT-undersøkelsene viser at det er behov for et større kunnskapsgrunnlag om tematikken. Vi etterlyser en kartlegging på seksuell trakassering for å bedre avdekke omfanget ved universiteter og høyskoler. Kartleggingen bør omfatte hvor trakasseringen har funnet sted, og i hvilken sammenheng, samt inkludere hvem det er de som har blitt utsatt for seksuell trakassering har blitt trakassert av, om det er noen utenfor utdanningsinstitusjonen, medstudenter eller ansatte, slik at man vet om det angår institusjonen.

Varsling

Vi erfarer at de fleste utdanningsinstitusjonene har adekvate varslingsrutiner på plass. Det er derimot flere sårbarheter og momenter som kan forbedres, gitt de særegne utfordringene som gjør seg gjeldende i universitets- og høyskolesektoren. Ett av dem er at de som behandler varselet også skal beskytte institusjonens omdømme. Arbeidsgivers omsorgsplikt overfor den ansatte er tydelig definert, sammenlignet med det mer generelle ansvaret for læringsmiljø. Vår erfaring er at studenter føler de skal varsle til kollegaen til den som har utsatt dem for noe, og at tilliten til prosessen dermed svekkes. Det er derfor nødvendig at utdanningsinstitusjoner har rutiner som ivaretar et prinsipp om armlengdes avstand, og som tar sikte på å utjevne maktasymmetrien.

Kompliserende faktorer

Studenten inngår i en hierarkisk struktur der de blir vurdert og bedømt med resultater som er

avgjørende. Frykt for represalier er en viktig årsak til at studenter ikke ønsker å varsle. Stillingsvernet av den ansatte er sterkt, mens studenten har en løsere tilknytning til studiestedet, og studietilværelsen er kort og midlertidig. Særlig utfordrende kan det være i faglige miljøer der det er tette forbindelser mellom utdanningsløp og yrkesprofesjon. Studenter kan også være ekstra sårbare i undervisningssituasjoner der man f.eks. underviser en-til-en.

Maktubalanse kan påvirke samtykkekompetansen til studenten i seksuelle relasjoner, på en slik måte at det oppstår et tilsynelatende samtykke. Desto større maktskjevheten er, desto mer innskrenkes det mulige handlingsrommet til den svake part. Vi har kjennskap til studenter som har inngått i seksuelle relasjoner på tvers av makt, ikke varsler. Vi har også eksempler på saker der forholdet kan endre seg når det tar slutt, og det kan få konsekvenser senere i studieløpet eller fremtidig karriere. Det kan ta tid for studenten å ta innover seg hva de har vært med på eller opplevd.

Utdanningsinstitusjonene har som regel etiske retningslinjer som omhandler problemstillinger knyttet til såkalte doble relasjoner. Det er likevel uklart hva brudd på retningslinjene medfører, og hva studenten eventuelt kan oppnå med å varsle. Det gir få insentiver til å varsle.

Sanksjonsmuligheter og alternativer

Det er utdanningsinstitusjonen sitt ansvar at læringsmiljøet er fullt ut forsvarlig, med tanke på studentenes helse, sikkerhet og velferd. Adgangen til å bortvise studenter, eller til å gi advarsel om bortvisning, er begrenset til institusjonens egne områder hvor den klanderverdige oppførselen har forekommet. Vilkkåret for å kunne bortvise eller gi advarsel, er at studenten har opptrådt på en slik måte at det grovt har forstyrret medstudenters arbeid, undervisningen, eller virksomheten ved institusjonen. Konflikter og hendelser mellom studenter som skjer privat eller i regi av f.eks. studentforeninger (som i utgangspunktet er egne juridiske enheter), kan likevel påvirke læringsmiljøet, selv om det da ikke nødvendigvis er utdanningsinstitusjonens ansvar å vurdere sanksjoner. Det kan oppstå situasjoner hvor det er uklart hva som hører til institusjonens myndighet. For å sørge for at legalitetsprinsippet ivaretas, er det viktig med klare grenser.

Utdanningsinstitusjonene kunne trolig hatt nytte av flere virkemidler for å bedre ivareta studenter som opplever seg utsatt for seksuell trakassering. Som et tillegg til, eller som et alternativ til formelle sanksjoner, foreslår vi at det i større grad legges til rette for lavterskel form for konfliktløsning, som mekling eller veiledet samtale med kvalifisert tredjepart, der hvor det er ønsket av partene. Det kan tilbys i situasjoner hvor sanksjonen er gitt, men partene skal fortsette sine studier sammen, der hvor terskel for å ilegge sanksjonen ikke nås, eller der hendelser som hører til privatlivet, likevel påvirker studietilværelsen. Slike tiltak kan virke gjenoppbyggende for læringsmiljøet. Formålet må være at det ikke bare er fokus på saksbehandling, men også på hvordan partene ivaretas i etterkant.

Forebygging

Kulturendringer krever vedvarende arbeid for å skape varige holdningsendringer. Vårt inntrykk er at det fremdeles trengs kontinuerlig fokus på å forebygge seksuell trakassering i universitets- og høyskolesektoren. Tydelige etiske retningslinjer og gode varslingsystemer kan virke forebyggende, og ivaretar rettsikkerheten for de involverte. Det er viktig at ansatte ved utdanningsinstitusjoner har kunnskap om fremgangsmåten for varsling og kjennskap til hvordan studentombudet kan bidra. Vi ser at det er avgjørende at studenten møtes på en god måte, og får veiledning om en eventuell varslingsprosess, i tillegg til at saksbehandlingen utføres forsvarlig og korrekt.

For å nå målet om at færre studenter skal oppleve seksuell trakassering, ønsker vi å oppfordre til følgende:

- Kartleggingsundersøkelse av omfanget av seksuell trakassering ved universiteter og høyskoler
- Tydelig etiske retningslinjer for hva som anses som akseptabel oppførsel, i møte mellom student og ansatt, og forventninger til oppførsel mellom studenter ved institusjonen
- Varslingsystem som ivaretar og følger legalitetsprinsippet, rett til partsinnsyn og kontradiksjon

- Informasjon til ansatte og studenter om institusjonens holdning, retningslinjer og varslingsrutiner, med oppfølging gjennom studieløpet og i medarbeidersamtaler
- Forebyggende arbeid og opplæring for å sikre forsvarlige varslingsrutiner og håndtering av saker

Vi takker Kultur- og likestillingsdepartementet for oppmerksomheten, og ser frem til å følge meldingsarbeidet videre.

Med vennlig hilsen,

Signert av:

Marianne Høva Rustberggard, studentombud ved Universitetet i Oslo

Pål Gustavsen, studentombud ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Barratt Due musikk institutt, Forsvarets høgskole, Kunsthøgskolen i Oslo, Lovisenberg diakonale høgskole, MF vitenskapelig høyskole, Norges Idrettshøgskole, Norges musikkhøgskole, Oslo Nye Høyskole, og Politihøgskolen

Rebekka Midgaard, studentombud ved OsloMet

Katrine Klyve, studentombud ved Handelshøyskolen BI

Cecilie Jurgens, studentombud ved Universitetet i Sørøst-Norge

Hanne Seljesæter, studentombud ved Nord universitet

Lennart Soligard, studentombud ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Aina Karlstad, studentombud ved Høgskolen i Østfold

Maren Anne Kvaløy, studentombud ved Universitetet i Stavanger, og Universitetet i Agder

Gøril Hillersøy, studentombud ved Høgskulen på Vestlandet, og Høgskulen i Volda

Karsten Olav Aarestrup, studentombud ved Universitetet i Bergen, Bergen Arkitekthøgskole, og Norges Handelshøyskole

Marit E. Sand Solvik, studentombud ved Kristiania, VID vitenskapelige høgskole, Høgskolen i Molde, Fjellhaug Internasjonale Høgskole, Dronning Mauds Minne høgskole for barnehagelærerutdanning, og NLA Høgskolen

Kontaktinformasjon:

Ingvild Refsum, rådgiver hos Studentombudet ved Universitetet i Oslo

E-post: studentombudet@uio.no